

Maja ŠUNJIĆ
Obala 1 br. 23/1, Vela Luka
maja.sunjic11@gmail.com

UDK: 930.2(497.5.)
Pregledni rad
Review paper
Priljeno: 1. studenoga 2023.

DOŠLJACI U TUĐOJ ZEMLJI: IGRE OKO PSEFIZME

SAŽETAK

U radu se pobliže prikazuje prijava kojom je počasni korčulanski konzervator don Bože (Natale) Trojanis 1891. godine optužio poznate istraživače korčulanske baštine Vida Vuletića Vukasovića i Franu Radića za nezakonito odnošenje Lumbardske psefizme s otoka Korčule. U pozadini priče se otkrivaju Trojanisova statičnost te gorljivi, aktivistički pristup Radića i Vuletića Vukasovića.

KLJUČNE RIJEČI: *psefizma, Vid Vuletić Vukasović, Frano Radić, Božo Trojanis, Lumbarda, Korčula, 19. stoljeće*

U svibnju 1891. godine korčulanski opat Bože (Natale) Trojanis je podnio Kotarskom poglavarstvu u Korčuli prijavu protiv „gospode Radića i Vuletića“ zbog iznošenja spomenika pronađenih u Lumbardi i na drugim dijelovima otoka Korčule, zahtijevajući njihov povrat u lokalni muzej.¹ Svi „sudionici“ ove priče, Božo Trojanis, Vid Vuletić Vukasović i Frano Radić bili su nezaobilazni akteri korčulanskog javnog života zadnje četvrtine 19. stoljeća. Pripadali su istom, malobrojnom krugu ljudi koji se na različite načine, putem različitih ustanova i, što je još važnije, s različitim pobudama i uspjehom skrbbili za očuvanje spomenika na Korčuli. Između njih kao jaz stoji zavičajno podrijetlo i politička orijentacija.

¹HR-DADU-SCKL-527. Kotarsko poglavarstvo Korčula, br. 11357/1891, Dopis od 29. 5. 1891.

Naslov ovog rada slobodan je prijevod konstatacije kojom je Vid Vuletić Vukasović 1892. u pismu Šimi Ljubiću okarakterizirao svoj te položaj i angažman Frane Radića na Korčuli („pelegrini in terra straniera“) (Oreb 2018: 62). Obojica su, kao pedagoški djelatnici, u skladu s funkcioniranjem onodobnog školskog sustava, krajem 1870-ih i početkom 1880-ih dospjeli u korčulansku građansku školu. No idućih dvadesetak godina koje su proveli na Korčuli ostale su obilježene njihovim javim djelovanjem na istraživanju i očuvanju arheološke i kulturno-povijesne baštine, o čemu svjedoči bogata bibliografija (Oreb 2018: 144 –147; 270 – 277) te niz funkcija koje su obnašali. Vid Vuletić Vukasović (1853. – 1933.) bio je muzealni povjerenik Hrvatskog arheološkog društva u Zagrebu za otok Korčulu, član Starinarskog društva u Kninu, dopisni član Središnjeg povjerenstva te dopisni član Srpske kraljevske akademije (Oreb 2018: 21 – 22).

Frano Radić (1857. –1933.) je u razdoblju od 1895. do 1904. bio izvijestitelj Starinarskog društva te prvi glavni urednik časopisa *Starohrvatska prosvjeta* (Oreb 2018: 207 – 215), čime je Korčula, makar nehotice, postala jedan od centara hrvatske arheologije. Ovaj faktor slučajnosti je potrebno naglasiti budući da je Frano Radić gotovo od samog dolaska na Korčulu zdušno radio na tome da je napustiti, bezuspješno nastojeći dobiti zaposlenje u Zagrebu, Kotoru i Dubrovniku (Oreb 2018: 212),² kako bi bio bliže predmetima svoga interesa i struci.

U mračnom, jesenskom pismu upućenom Šimi Ljubiću 1889. F. Radić ga preklinje za pomoć: „Dok budem živjeti u ovome zakutku hrvacke domovine neću nikad moći svoju veliku dobru volju na ispitivanje umjetničke povijesti da upotrijebim na opširan i ozbiljan rad. Evo devete godine da sam ovdje a slabe je nade da bi se do malo mogao izvući iz ovoga gnjezda putem službe u Dalmaciji, pa bi želio na kojigod drugi način da mi se je dokopati kakvog našeg povećeg središta knjige i nauke“.³

Unatoč tome njegov doprinos javnom i kulturom životu Korčule nije splasnulo jer je bio svestran i aktivan sudionik u radu korčulanskih društava (Oreb 2018: 174 – 178). Nemogućnost intelektualnog napredovanja mučila je obojicu. U pismima V. Vuletića Vukasovića ne nazire se tako mračan ton, no čini se da su mu od korčulanskih i dalmatinskih tema, puno zanimljivija bila pitanja „starobosanskih natpisa“, stećaka i crkve bosanske, čije proučavanje

² AMZ, Ahiva, AAMZ 35, Pisma Frane Radića upućena Šimi Ljubiću (?) od 25. 11. 1889. i 14. 12. 1889.

³ AMZ, Ahiva, AAMZ 35, Pismo Frane Radića upućeno Šimi Ljubiću (?) od 25. 11. 1889.

neprestano zagovora i traži financijsku potporu od Hrvatskog arheološkog društva i Jugoslavenske akademije.⁴ Rad V. Vuletića Vukasovića i F. Radića na istraživanju i očuvanju arheološke i kulturno-povijesne baštine na Korčuli je bio aktivistički, obilježen dotad neviđenom energičnom borbom protiv nerazumijevanja i predrasuda, značajnim financijskim odricanjima, željom za učenjem i pisanjem. Relativno skromno obrazovanje, kojeg su obojica bili gotovo bolno svjesni, pokušali su kompenzirati neprestanim istraživačkim radom koji nije bio nimalo jednostavan – Vid Vuletić Vukasović polovicom 1880-ih ne može a da ne istakne izrugivanje kojem je bio izložen kada se počeo baviti starinama na Korčuli.⁵ Iako su političke aspiracije Frane Radić i Vida Vuletića Vukasovića bile skromne ili gotovo nikakve,⁶ njihovo je djelovanje prožeto narodnjačkim duhom, koje se očitovalo u dva ideološka vida: Vid Vuletić Vukasović bio je bliži južnoslavenskoj ideji, dok rodoljublje Frane Radića ima nedvosmislen hrvatski (i katolički) predznak (Oreb 2018: 28 – 29; 178 – 180). Otkrivaju to čak i neznatni detalji poput pozdrava u pismima. Radić svoja pisma gotovo uvijek započinje s „Hvaljen Isus! Živjela Hrvatska!“ (Oreb 2018: 178 – 180), dok Vid Vuletić Vukasović pismo iz siječnja 1890. upućeno Š. Ljubiću (?) zaključuje s: „Bog Vas poživio na diku roda i naroda.“⁷

Na suprotnoj strani u ovoj priči stoji opat Božo Trojanis (1833. –1919.), koji je od 1891. obnašao funkciju konzervatora („udržavatelja“) Carskog i kraljevskog ureda za zaštitu spomenika (Matijaca 1974/1975: 20). Trojanis je pripadao autonomaskom pokretu kao i njegov prethodnik na počasnoj funkciji konzervatora Andrija Alibranti (Oreb 2018: 23 – 25). Pokret koji se na prostoru Dalmacije afirmirao 1860-ih kao značajna politička snaga svoje je djelovanje temeljio na otporu (talijaniziranih) etničkih Hrvata prema ujedinjenju s ostalim hrvatskim pokrajinama i favoriziranju talijanskog jezika, zagovarajući specifičan oblika regionalizma, koji će u narednim desetljećima kod pojedinih pripadnika prerasti u otvoreno identificiranje s talijanskom nacijom (Vranješ-Šoljan 2021: 91 – 95, 175 –176). Iako su autonomasi u srazu s Narodnom strankom od 1870-ih politički bili u stalnom padu (Vranješ-Šoljan 2021: 185), očito je da je u dalmatinskim sredinama i dalje imali pristaše koji su predstavljali nezaobilazan element političkog, obrazovnog i kulturnog života.

⁴AMZ, Arhiva, AAMZ 35, Molba Vida Vuletića Vukasovića Hrvatskom arheološkom društvu od 29. svibnja 1885.; Pisma Vida Vuletića Vukasovića od 23. travnja 1883., 25. svibnja 1883., 27. studenoga 1885., 1. lipnja 1886., no treba napomenuti da se on gotovo u svim svojim pismima dotiče pitanja „starobosanskih natpisa“.

⁵ AMZ, Arhiva, AAMZ 35, Pismo Vida Vuletića Vukasovića od 31. svibnja 1886.

⁶ Frano Radić je bio općinski vijećnik i kandidat na izborima za Pokrajinski sabor (Oreb 2018: 180).

⁷AMZ, Arhiva, AAMZ 35, Pismo Vida Vuletića Vukasovića od 19. 1. 1890.

Trojanisov prethodnik Andrija Alibranti je kao kotarski nadzornik za prosvjetu favorizirao talijanski jezik u kulturnom i javnom životu Korčule i napadao V. Vuletića Vukasovića u tisku i na sjednicama Pokrajinskog učiteljskog vijeća zbog poticanja hrvatskog jezika i književnosti. Slične napade je zbog poticanja na rodoljublje i korištenje hrvatskog jezika 1892. doživio i Frane Radić (Oreb 2018: 23 – 24; 177).

Interes za kulturne spomenike na Korčuli bilježi se tijekom 18. stoljeća u rukopisima i korespondenciji J. Salečića i A. Paulinija. Doseg tog djelovanja postaje još širi krajem 18. i u prvoj polovici 19. stoljeća u radovima Matije Kapora, Ivana Kapora i Nikole Ostoića, koji istražuju i publiciraju korčulansku kulturno – povijesnu i arheološku baštinu (Oreb 2007: 715 – 725). No tek se u drugoj polovici 19. stoljeća osjeća sustavniji rad na zaštiti kulturne baštine, što nije slučajnost. Devetnaesto stoljeće na povijesnu scenu Europe donosi velike društvene, političke, demografske i kulturne promjene. One su uvjetovane nizom sinergijskih čimbenika koji svoje korijene vuku iz liberalnih ideja i skupa vrijednosti onoga što se danas podrazumijeva pod pojmom prosvjetiteljstva, revolucionarnih pokreta i ideja koje je donijela Francuska revolucija te novih tehničkih mogućnosti koje donosi industrijska revolucija. Na valu tih promjena u društvu 19. stoljeća značajni postaju narodni jezik i nacionalna pripadnost, te sve što može doprinijeti njihovoj afirmaciji, uključujući nacionalnu povijest, prikupljanje starina, njihovu zaštitu i publiciranje.

Pojam kulturna baština i pitanje njezine zaštite stoga imaju relativno kratku povijest. Važnost njihovog očuvanja prepoznaje se tek u 19. stoljeću, a institucionalna zaštita na području Austro-Ugarske počinje se provoditi u okrilju Središnjeg povjerenstva za istraživanje i održavanje građevinskih spomenika (od 1873. Središnje povjerenstvo za istraživanje i održavanje umjetničkih i povijesnih spomenika), osnovanog dekretom cara Franje Josipa I. 1850. godine s ciljem istraživanja i zaštite spomeničke baštine (Piplović 2004: 7). Osim središnjeg povjerenstva sa sjedištem u Beču, za pojedine kotare su imenovani konzervatori i dopisnici koji su izvještavali o nalazima, situaciji ili problemima na terenu. S obzirom na činjenicu da Dalmacija nije raspolagala dovoljnim brojem stručnjaka, značajnu ulogu u istraživanjima te konzervaciji i restauraciji spomenika su imali su znanstvenici iz Beča, koji su kao glavni izvjestitelji proučavali, inicirali i provodili zahvate na najznačajnijim povijesnim građevinama i arheološkim lokalitetima (Piplović 2004: 8 – 9).

Prvi konzervator za Dalmaciju imenovan 1873. godine je imao tek

nekoliko dopisnika po gradovima i mjestima, no situacija se mijenja nakon 1877. kada slijede daljnja imenovanja, a u daljnjem razvoju službe je 1884. konzervator za Korčulu postao kanonik Andrija Alibranti (1826. –1903.) (Piplović 2004:11 i Oreb 2007: 726). Na toj ga je dužnosti 1891. zamijenio mitronosni opat Bože Trojanis, koju je tu dužnost obavljao do Prvog svjetskog rata (Matijaca 1974/1975: 20; Oreb 2007: 726 – 727).⁸ Iako više počasna nego stvarna, funkcija konzervatora koja je povjerena Andriji Alibrantiju i Boži Trojanisu vjerojatno proizlazi iz njihove društvene uloge i značaja koju je svećenstvo tada još uvijek imalo u javnom životu. Njihov autonomaški vid rodoljublja i zavičajna pripadnost tada ih je zacijelo i vlastima činila prihvatljivim izborom. Većina autonomaša zapravo je bila konzervativna i lojalna Austriji, dok su u očima vlasti narodnjaci i druge hrvatske opcije uvijek nosile opasnost od panslavizma i težnji za ujedinjenjem Dalmacije i Banske Hrvatske (Vranješ-Šoljan 2021: 186, 408, 459).

Početak priče o psefizmi

Prva četiri ulomka Lumbardske psefizme pronašao je 1877. Božo Kršinić iz Lumbarde kopajući zajedno sa svojom braćom na poluotoku Koludrtu u Lumbardi. Neobična je (a možda i sudbinska) koincidencija da se iste te godine u Korčulu doselio Vid Vuletić Vukasović. Istražujući starine, čuo je za te nalaze, te obišao Lumbardu i kuće Kršinića, a 1883. godine prvi objavio ulomke u *Viestniku Hrvatskoga arheološkoga društva* (sv. 5, br. 4) pod naslovom „Ulomci starogrčkog nadpisa s otoka Korčule“. U radu opisuje svaki pojedini ulomak, navodeći da se nalaze u kućama Bože Kršinića, Viska Kršinića i Franja Kršinića (Vuletić Vukasović 1886: 98 – 99). Upravo će Vid Vuletić Vukasović odigrati ključnu ulogu u slanju, odnosno posredovanju tih ulomaka u Narodni muzej u Zagrebu, danas Arheološki muzej u Zagrebu. Neprestanim kontaktima s Kršinićima pokušao ih je uvjeriti da mu omoguće njihov otkup. Pritom je morao manevrirati između naputaka ravnatelja Narodnog muzeja Šime Ljubića, koji je išao na što manju cijenu, i pohlepe „lukavih“ seljaka, kako ih Vuletić Vukasović karakterizira, pritom neprestano svjestan opasnosti koja prijete od svih onih koji bi htjeli doći do ulomaka. U prvom redu apostrofira

⁸ Franko Oreb (2007, 2018) navodi da je Trojanis zamijenio Alibrantija 1892., odnosno 1893., no iz konteksta predmetne prijave sasvim je očigledno da je Trojanis funkciju preuzeo već 1891., što navodi i Matijaca 1974/1975: 20. U radovima F. Oreba incident s prijavom se vezuje uz Alibrantija.

dubrovačkog konzervatora Josipa Gelcicha i opata Božu Trojanisa. Iako je u kritici Lumbardana išao čak toliko daleko da ih naziva „Bizantincima“, i sam se služio sličnim, prevrtljivim metodama, pa tako u prosincu 1883. uvjerava Franu Kršinića da im „nadpisi malo valjaju, jer (...) su razbijeni“. U vrlo konspirativnoj atmosferi Vuletić Vukasović je sve ulomke konačno otkupio u veljači 1884., te ih osigurane u dva drvena sanduka brodom preko Rijeke otputio do Zagreba.⁹

Razlozi koji su ga ponukali na slanje ulomaka psefizme u Zagreb su prije svega rodoljubni, a posredno i stručni, kolegijalni. Vid Vuletić Vukasović je od početka 1880-ih kao povjerenik Hrvatskog arheološkog društva za Korčulu i suradnik Vjesnika Hrvatskog arheološkog društva bio u neprestanom kontaktu sa Šimom Ljubićem, oslanjao se na njegovu stručnu pomoć i mišljenje, te stvorio čvrste veze sa zagrebačkim stručnjacima. Možda to prije svega ilustrira vrlo iskreno obraćanje Ljubiću iz prosinca 1883.: „Ja se staram za interes narod. [nog] muzeja kao, da je moja stvar, s toga se ne brigajte, jer je meni do časti, da nabavim spomenute ploče, pa makar me što god i zaboljelo“.¹⁰

Nova otkrića i Trojanisov napad

Nova dva ulomka psefizme otkrio je rođak Bože Kršinića u ljeto 1890. godine „prevrćući gomilu na Koludrtu“ (Radić 1891: 42 – 43). Ovaj put je sam Božo Kršinić manji ulomak odmah donio Frani Radiću. Oba ulomka popraćena crtežom Radić je objavio u *Viestniku Hrvatskoga arheološkoga društva* sv. 13, br. 2 od 1. travnja 1891. U proljeće – ljeto 1891. ta dva ulomka su se još uvijek nalazila na Korčuli.

Dana 29. svibnja 1891. C. i K. konzervator opat Božo (Natale) Trojanis prijavio je Kotarskom poglavarstvu u Korčuli Franu Radića i Vida Vuletića Vukasovića zbog iznošenja i trgovanja antikvitetima u inozemstvu, i to ne samo ulomcima psefizme nego i drugim predmetima pronađenima na Korčuli. U istoj je prijavi zatražio da se sve vrati lokalnom muzeju u Korčuli.¹¹

Vuletić Vukasović i Radić su zbog toga krajem lipnja i početkom srpnja 1891. bili pozvani na očitovanje te su u službeni zapisnik morali dati svoje

⁹ AMZ, Ahiva, AAMZ 35, Pisma Vida Vuletića Vukasovića upućena Šimi Ljubiću od 14. 12. 1883., 19. prosinca 1883., 14. veljače 1884., 15. veljače 1884. i pismo bez datuma (veljača ili ožujak 1884., op. M.Š.).

¹⁰ AMZ, Ahiva, AAMZ 35, Pismo Vida Vuletića Vukasovića upućena Šimi Ljubiću od 14. 12. 1883.

¹¹ HR-DADU-SCKL-527. Kotarsko poglavarstvo Korčula, br. 11357/1891, Dopis od 29. 5. 1891.

izjave.¹² Iz obiju izjava vidljivo je veliko ogorčenje Trojanisovim postupkom, ali prije svega neugodnom situacijom, koju su smatrali nedostojnom i nespojivom sa svojim položajem priznatih istraživača i publicista.

Njihova obrana odgovora specifičnim situacijama u kojima se svaki od njih našao. F. Radić je u tom trenutku samo objavio novopronađene ulomke, dok je V. Vuletić Vukasović prije sedam godina zaista bio ključna figura u slanju ulomaka u Narodni muzej u Zagrebu. Stoga je on u svom iskazu puno konkretniji. Slanje ulomaka u Zagreb opravdava činjenicom da ih je tim činom spasio ne samo od neznanja seljaka koji su ih pronašli nego i od njihova trajnog gubitka – prodaje nekom Grku, čime bi zaista otišli u inozemstvo. Vuletić Vukasović poentira konstatacijom da Zagreb predstavlja dio iste države, Austro-Ugarske Monarhije! A da ne bi ostavio mjesta sumnji u svoje postupke, dodatno pojašnjava da se tom trenutku na Korčuli nije vodila nikakva briga o spomenicima, dajući sebi presudnu ulogu u promjeni takvog ozračja. „Korčulanski legitimitet“ svom radu daje pozivajući se na Matiju Kapora, čiju je tradiciju nastavio. U opisima vlastitih postignuća je vrlo konkretan. Iako ogorčen, V. Vuletić Vukasović pritom mora paziti da ne ignorira značaj konzervatora Trojanisa i njegova prethodnika Alibrantija, pa, služeći se vrlo formalnim i uopćenim frazama odaje priznanje *de facto* ničemu više nego njihovom postojanju, ustvrdivši da je „bio vazda desna ruka“. Njihovoj formalnoj ulozi suprotstavlja svoju stručnu, istraživačku nadmoć jer je upravo on Trojanisu „priobćio neka svoja rimska i grčka odkrića na ovjem stranama, a on je ih prenio u rukopisu u Beč.“

Frane Radić je u puno zahvalnijoj poziciji jer zaista nije sudjelovao u posredovanju ulomaka u Narodni muzej. Stoga se bez bojazni može zgražati nad optužbom, pozivati na sva svoja dotadašnja ostvarenja i priznanja, pa čak i pomalo ironično ustvrditi kako se umjesto Trojanisove optužbe „nadao (...) priedlogu da mi od središnjeg Povjerenstva za uzdržavanje spomenika bude udjeljena podpora, nagrada ili makar pohvala za (...) moje nastojanje oko uzdržavanja iztraživanja te ilustrovanja korčulanskijeh navlaš graditeljskijeh spomenika.“ No Radić ide i korak dalje te dovodi u pitanje kompetentnost Alibrantija (a time posredno i Trojanisa) primjedbom da nije znao pročitati niti procijeniti značaj jedinog ranokršćanskog spomenika na Korčuli. Da ironija bude veća, Radić ga je nakon objave predao korčulanskom muzeju.

Trenutak u kojem je Trojanisova prijava došla sasvim jasno otkriva

¹²HR-DADU-SCKL-527. Kotarsko poglavarstvo Korčula, br. 11357/1891, Zapisnici od 30. 6. 1891. i 8. 7. 1891.

njenu pozadinu – ona je vrlo konkretna poruka upozorenja Vidu Vuletiću Vukasoviću i Frani Radiću da se ne ponovi ista stvar kao sa slanjem prvih ulomaka psefizme, odnosno pokušaj da se spriječi slanje nova dva ulomka u Zagreb. Ona nije samo politička intriga konzervatora s ciljem diskreditacije (Oreb 2018: 52, 62), iako jeste politički motivirana budući da Trojanis, u skladu s vlastitom regionalnom/nacionalnom opredijeljenošću, Zagreb zaista ne smatra dijelom iste države, odnosno oportunistički se drži njene podjele na austrijski i ugarski dio te tradicionalnog autonomaškog otpora ideji bilo kakvog povezivanja Dalmacije s Banskom Hrvatskom.

Poglavarstvo je odmah u srpnju odgovorilo Trojanisu da su Vuletić Vukasović i Radić ispitani te da su se zbog toga malo uznemirili.¹³ No Trojanis ne odustaje. Osjećajući da se stvari pokreću mimo njega, u novoj prijavi 4. prosinca 1891. ponovno se obraća Kotarskom poglavarstvu u Korčuli, skrećući im pažnju da ulomci nisu vraćeni u lokalni muzej, a pozivajući se na objave V. Vuletića Vukasovića iz listopada 1883. i F. Radića iz travnja 1891., zaključuje da su ulomci poslani u „one krajeve“.¹⁴ Već 18. prosinca 1891. Trojanis dobiva birokratski hladan odgovor u kojem se konstatira da se njegov argument ne može uvažiti jer u trenutku kada su ulomci poslani iz Korčule nije postojao muzej.¹⁵ Uopće ne ulazeći u meritum stvari, a očito ne želeći dalje istraživati ovo pitanje, Poglavarstvo se uhvatilo najkonkretnije moguće stvari – nedostatka muzeja 1884., uopće se ne zamarajući time da ispita gdje se nalaze novopronađena dva ulomka koja je Radić objavio. Upravo je tih dana Radić organizirao njihov otkup i slanje u Zagreb.¹⁶

IZVORI

Državni arhiv u Dubrovniku, Arhivski sabirni centar Korčula-Lastovo. 527. Kotarsko poglavarstvo Korčula

Arheološki muzej u Zagrebu, Arhiva, AAMZ 35

LITERATURA

Matijaca, I. (1974/1975) Don Nade Trojanis. *Lanterna sv.* Marka br. 5 – 6, str. 20 – 21

Oreb, F. (2007) *Otok Korčula u doba druge austrijske uprave.* Split: Naklada Bošković

¹³HR-DADU-SCKL-527. Kotarsko poglavarstvo Korčula, br. 11357/1891, Dopis od 8. 7. 1891.

¹⁴HR-DADU-SCKL-527. Kotarsko poglavarstvo Korčula, br. 11357/1891, Dopis od 4. 12. 1891.

¹⁵HR-DADU-SCKL-527. Kotarsko poglavarstvo Korčula, br. 11357/1891, Dopis od 18. 12. 1891.

¹⁶ AMZ, Arhiva, AAMZ 35, Pismo Frane Radića veleučenom gospodinu ravnatelju od 14. 12. 1891.

Oreb, F. (2018) Korčulanske godine Vida Vuletića Vukasovića i Frana Radića. Split: Naklada Bošković

Piplović, S. (2004) Središnje povjerenstvo za spomenike u Beču i graditeljsko naslijeđe Dalmacije. Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske 28, str. 7 – 34

Radić, F. (1891) Nova dva ulomka staro-grčkoga natpisa iz Lumbarde na otoku Korčuli. Viestnik Hrvatskoga arheološkoga društva sv. 13, br. 2, str. 42 – 43

Vuletić Vukasović, V. (1883) Ulomci starogrčkoga natpisa iz otoka Korčule. Viestnik Hrvatskoga arheološkoga društva sv. 5, br. 4, str. 97 – 99

Vranješ-Šoljan. B. (2021) Dalmacija: stoljeće povijesnih i demografskih promjena: 1815. – 1918. Zagreb: Educa

PRILOG 1

Zapisnik s izjavom Vida Vuletića Vukasovića od 30. lipnja 1891. (HR-DADU-SCKL-527. Kotarsko poglavarstvo Korčula)

U C. K. Kotarskom Poglavarstvu
Korčula 30 Lipnja 1891.

Uslijed dopisa 29 Maja o. g. br. 24 mjestnog Uzdržavatelja starina pozvan prikazašese gospodin Vid Vuletić, koji dotični upitan izjaviše sljedeće u pero:

Nije ni najmanje istinito što je rečeno u pročitanoj dopisu, no mi je opaziti da sam godine 1883 prvi otkrio na otoku Korčuli starogrčki natpis u selu Lumbarde pa sam taj natpis svojom revnošću izpasio, budući da su ga seljani pogadjali za skupe novce s nekim grkom koji bi ga bio odveo u grčku, pa bi tako pao u vječni zaborav, a danas je u muzeju zagrebačkom te je isto u austro – ugarskoj monarhiji, a ne u tuđinstvu.

Onda se na Korčuli nije ni mislilo za starine, a kamoli da je bilo iste spremne, pa se je muzej zagrebački požrtvovao na golem trošak, a zato se nije moglo naći mecenata na ovim stranama da potroši nemalo novaca.

Uplivom potpisnoga stadoše na kraj, da se prodaju starine u inostranstvu, jer je potpisnik žrtvovao sve svoje književne i starinarske honorare za odkupljivanje knjiga i starina, pa je narod u njemu priznavao pravoga odevitelja svoga blaga, - te stoga uz veliku novčanu požrtvovnost sada i posjeduje skromnu al odličnu sbirku, a ta će zbirka vazda ostati u Dalmaciji u porodici potpisnoga.

Dokle potpisnik nije došao na otok Korčulu, ovdje su se satirale neke starine, a osobito vazi, jer je seljak mislio da je u onome prahu nečisti duh, pak bi odmah polupao. Uvjerivši neuki narod, a to je spasio i sada, dakako uz dobar trošak, dva grčka vaza u Lumbarde.

Kako u ovome, tako i u drugim starinama, starao se je da bude njihov sačuvatelj na ovim stranama, pa ne samo da ih nije davao u inostranstvo nego ih je pomnjivo prikupljao, pa može ponosno kazati da je pravi uskrisitelj i osnivač arheološkog proučavanja na ovim stranama, a to iza smrti Mata Kapora.

Bio je vazda desna ruka časnoga konservatora kanonika A. Alibrantia, pa mu je u svemu

pomagao, po njegovoj želji, a tako može po savjesti kazati i prečasn Dr. B. Trojanis, kojemu je svojevrijedno priobćio neka svoja rimska i grčka otkrića na ovim stranama, a on je ih prenio u rukopisu u Beč.

Podpisniku su osim naših starinara priznavali osobitu djelatnost i Francuzi A. Bertrand i G. Perrot, - te može ponosan kazati da mu se nije ni u snu sniela slati u iznozemstvo naše starine pa ne zna ni on isti kako se ta izmišljotina mogla izmisliti baš u onome mjestu gdje je skromni potpisnik stekao osobitijih zasluga na polju naše povijesti i starinarstva, da se i isti M. Profes. Conte Angelo Degubernatis dostojao, da prizna u životopisu potpisnoga u Dictionaire international ecc. Potpisnik se kršćanski sam tješi u svome radu, pa moli to slavno c. k.

Poglavarstvo da za priznanje ne samo njegove nevinosti, nego njegove osobite radinosti i na polju historije i arheologije, da se slobodno dostoji prigledati njegovu sbirku, te će se uvjeriti potpuno da on nije ni najmanjega komada naših starina u inostranstvo poslao.

Vid Vuletić Vukasović

PRILOG 2

Zapisnik s izjavom Frane Radića od 8. srpnja 1891. (HR-DADU-SCKL-527. Kotarsko poglavarstvo Korčula)

U C. K. Kotarskom Poglavarstvu
Korčula 8. srpnja 1891.

Pozvan pristupi gospodin Fran Radić učitelj kod strukovnoga tečaja za brodogradjenje i kamenarstvo u Korčuli te dotični upitan na temelju dopisa 29. maja o. g. br. 24 mjestnog uzdržavatelja odgovori sljedeće u pero:

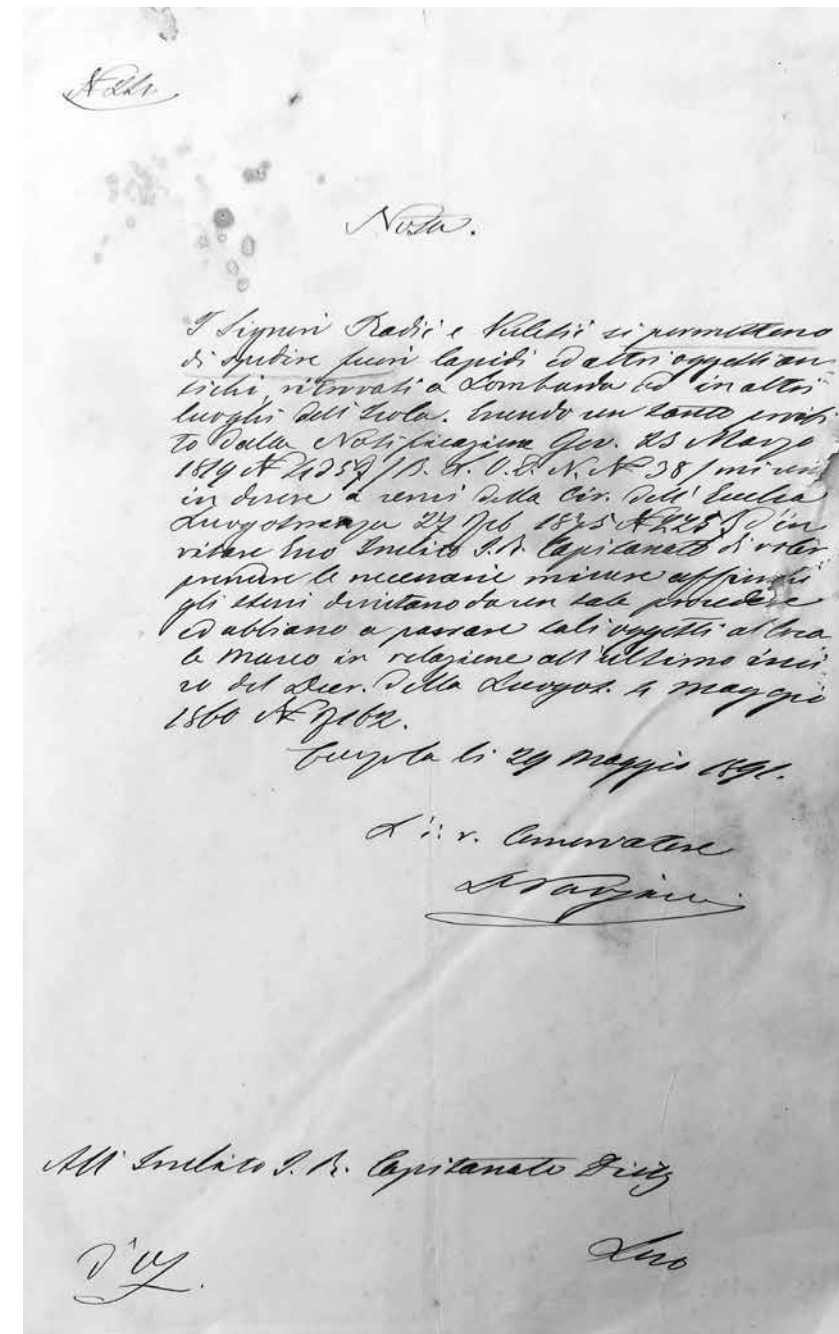
Mene strašno iznenadjuje nečuvena obtužba i neočekivana opomena koja mi se čini po dopisu mjestnog gospodina uzdržavatelja povjestnih i umjetničkih spomenika, pa zato odbijam od sebe kao mene nedostojne jedno i drugo te dapače prizivljem u pomoć oblast i upliv svog slavnog c. k. k. s. Poglavarstva da me obrani i da mi pribavi potrebito zadovoljstvo za takovo niješto ni najmanje zasluženu obtužbu.

Ja ne samo da nijesam nikada ni u inozemstvo ni u nikakav drugi kraj naše Carevine poslao ni na dar ni na prodaju ni po nikakvim drugim imenom nijednoga starinarskoga predmeta nego cijenim dapače da se takova trgovina ne bi slagala ne sa mojim domoljubljem ni sa dostojanstvom priznanog istraživaoca domaćijih starina; nego sam dapače nazad malo godina na vrletku Vrniku otkrio najznamenitiji i dapače jedini starokrćanski natpis što ikada nadjen na otoku Korčuli i koji spominje suprugu Valentiana Sabaciju, primio sam ga na dar od dotičnog kamenara koji ga je izkopao, pokazao sam ga bivšem mnogopoštovanom gospodinu kanoniku Alibrantiju, ondašnjemu uzdržavatelju starina, koji neznanajući ga pročitati očitovao je da nema nikakve vrijednosti; objelodanio sam ga u vjestniku hrvatskoga arheološkoga društva u Zagrebu, pa sam ga onda darivao mjestnome Muzeju u kojemu bi se imao i dandanas naći. Mjesto obtužbe i opomene od strane službujućeg gospodina Uzdržavatelja mnogopoštovanog

Dr. Trojanisa nadao sam se prijedlogu da mi od središnjeg Povjerenstva za uzdržavanje spomenika bude udjeljena podpora, nagrada ili makar pohvala za revno moje nastojanje oko uzdržavanja izraživanja te ilustriranja korčulanskih navlaš graditeljskih spomenika a navlaš rad obširne moje razprave o rimskim starinama u Lumbardi objelodanjene sa slikama u beogradskom Starinaru za raspravu „prilog“ kr. ikonografi arhangela mihovila po kojoj sam na temelju dokumenata i umjetničke karakteristike dokazao da su sadašnja vrata sacristije svetoga Marka bila pri kraju XIV oga vjeka izklesana kao ulazna vrata crkve svetoga Mihovil; za razpravu o starinskoj crkvi svetoga Vida u Zernovu koje su obadvije objelodanjene u spljetskom „Bulletini di archeologie e storie dalmate“ nadao sam se da će me biti predložena podpora kao nagrada za dugoljetan moj rad oko izraživanja mjestnih starina kojega je plod objelodanjen u mnogobrojnim člancima i razpravama u svim starinarskim časopisima koji se tiskaju na hrvatskom jeziku, nadao sam se tim više predlogu podpore i to sam baš u najzadnje doba na molbu mnogopoštovanog uzdržavatelja starina zanemariš drugi svoje znanstvene i književne radnje u acquarelu narisao i uro[...] kao one olu[...] starinarske posude što ih je moj u nauci i knjizi častni kolega Vid Vuletić Vukasović otkrio u Lumbardi; nadao sam se pa eto kako sam ostao i prevasen i razočaran te malo da nerekoh osramoćen u svojem književnom i znanstvenom dostojanstvu.

Frano Radić

SLIKOVNI PRILOG

Prijava Bože (Natalea) Trojanisa protiv Vida Vuletića Vukasovića i Frane Radića Kotarskom poglavarsstvu u Korčuli od 29. 5. 1891.
(Izvor: HR-DADU-SCKL-527. Kotarsko poglavarsstvo Korčula, br. 11357/1891)

NEWCOMERS IN A FOREIGN LAND: CONTROVERSIES SURROUNDING THE LUMBARDA PSEPHISMA

ABSTRACT

This paper provides a detailed overview of the complaint filed in 1891 by the honorary Korčula conservator, Don Bože (Natale) Trojanis, accusing renowned researchers of Korčula's heritage, Vid Vuletić Vukasović, and Frano Radić, of the illegal removal of the Lumbarda psephisma from the island of Korčula. The narrative unveils Trojanis's conservatism in contrast to the fervent, activist approach of Radić and Vuletić Vukasović.

KEY WORDS: *psephisma, Vid Vuletić Vukasović, Frano Radić, Božo Trojanis, Lumbarda, Korčula, 19th century*